

MODERNISERING SECUNDAIR ONDERWIJS – BACK TO THE FUTURE?

A photograph of a traditional classroom. In the foreground, there are several wooden desks with attached chairs. In the middle ground, a wooden desk holds a globe, a bell, and other items. Behind it is a large chalkboard. To the right, there is a tall wooden bookshelf filled with books. A clock is mounted on the wall above the chalkboard. A single light fixture hangs from the ceiling.

Met het verschijnen van de conceptnota's basisonderwijs-eerste graad en tweede-derde graad in mei 2016, het addendum bij de conceptnota en de mededeling in resp. januari en maart 2017 komt de modernisering van het secundair onderwijs in een stroomversnelling. Vijf jaar eerder presenteerde het toenmalige VVKSO haar visie op de toekomst van het secundair onderwijs in de zgn. kleurennota. Het uitgangspunt was om met de leerling als focus sterke punten te borgen en voor andere punten na te gaan hoe en wat er verbeterd kan worden. Er werd gedacht vanuit een inhoudelijke benadering die – indien nodig – kon leiden tot structurele aanpassingen. De gehanteerde principes (leerlingenprofiel, getrapte studiekeuze, rationeel en coherent aanbod ...) blijven meer dan ooit geldig, maar zijn in het voorstel van de Vlaamse Regering soms ver te zoeken.

Structuur versus inhoudelijke benadering

Na het rapport Monard (2009) en de oriëntatienota 'Mensen doen schitteren' (2010) kwam in 2013 het masterplan voor de hervorming van het secundair onderwijs tot stand. Nadat de hervorming naar 'modernisering' hertaald werd, kunnen we drie conceptnota's later slechts vaststellen dat vooral een nieuwe structuur centraal staat en niet de leerling, die in de hele operatie vaak vergeten wordt.

Allereerst komt voor de eerste graad een strikte opdeling tussen A- en B-stroom. Voor leerlingen die in september 2018 in het secundair instromen, zal het getuigschrift basisonderwijs immers bepalend zijn voor hun toegang tot de A- of de B-stroom. Dat betekent dat het profiel van de B-stroom de komende jaren grondig zal wijzigen. Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor de A-stroom. Een leerling van de A-stroom kan in de toekomst kiezen uit maar liefst 23 mogelijkheden, van de basisoptie 'moderne talen & wetenschappen' tot het enge pakket 'maritieme technieken', maar hij kan geen basisopties of pakketten met elkaar combineren.

De leerling van de B-stroom kan maximaal drie basisopties of pakketten combineren. Hij kan ook kiezen voor de opstroomoptie. De benaming alleen al is illustratief voor een hiërarchisch denken dat we ook elders kunnen onderscheiden. Maar die optie is om nog een andere reden problematisch. De opstroomoptie geldt voor het tweede jaar en is dus enkel bedoeld voor overgangen tussen het tweede en derde jaar, terwijl het veel zinvoller is om te kunnen schakelen na het eerste jaar.

Het primaat van de structuur geldt nog meer voor de tweede en derde graad. Alle studierichtingen worden in een matrix van studiedomeinen en finaliteiten ingepast. Men onderscheidt acht studiedomeinen op basis van inhoudelijke verwantschap: economie en organisatie, kunst en creatie, land- en tuinbouw, maatschappij en welzijn, sport, STEM, taal en cultuur, voeding en horeca. Er komen drie finaliteiten: doorstroom naar hoger onderwijs (professionele en/of academische bachelor); doorstroom naar een beperkt aantal professionele bacheloropleidingen, HBO5 of arbeidsmarkt; doorstroom naar HBO5 of arbeidsmarkt. ▶

	DOORSTROOM		DUBBEL	ARBEIDSMARKT		buso beschermd arbeidsmilieu/ dagbesteding
	Domeinoverschrijdend (aso)	Domein-gebonden (tso/kso)	(tso/kso)	(d)bso	Buso OV3	
TAAL EN CULTUUR						
STEM						
KUNST EN CREATIE						
LAND- EN TUINBOUW						
ECONOMIE EN ORGANISATIE						
MAATSCHAPPIJ EN WELZIJN						
SPORT						
VOEDING EN HORECA						

Bovendien blijven de huidige onderwijsvormen behouden, gelden de studiedomeinen niet voor de zgn. aso-richtingen, en is het voor doorstroomrichtingen absoluut onduidelijk of ze leiden naar een academische of professionele bachelor. Het komt de transparantie alerminst ten goede. De studierichting 'humane wetenschappen' wordt bv. als aso-studierichting domeinoverschrijdend geplaatst, terwijl ze een duidelijke inhoudelijke verwantschap vertoont met het studiedomein maatschappij & welzijn. De ordening in de matrix maakt niet duidelijk of die richting zal toelaten om met succes door te stromen naar een academische of professionele bachelor.

De conceptnota legt verder vast dat de nieuwe eindtermen voor alle doorstroomrichtingen (de domeinoverschrijdende aso- en de domeingebonden kso- en tso-richtingen) op de huidige aso-eindtermen gebaseerd zullen zijn. Voor veel van de huidige tso-leerlingen die met succes naar een professionele bacheloropleiding doorstromen, zal het echter niet haalbaar zijn om de aso-eindtermen voor vreemde talen te behalen (bv. leerlingen uit het huidige techniek-wetenschappen) of de aso-eindtermen voor wiskunde (bv. leerlingen uit het huidige gezondheids- en welzijnswetenschappen). Als men daaraan blijft vasthouden, doet men tienduizenden tso-leerlingen die nu met veel succes doorstromen naar een breed gamma aan professionele bacheloropleidingen, schromelijk tekort; zij zul-

len voor een richting met een dubbele finaliteit moeten kiezen.

Een bijkomende moeilijkheid is dat een aantal richtingen aan diverse domeinen gekoppeld wordt: toerisme aan de domeinen taal en cultuur, economie en organisatie en aan voeding en horeca; biotechnische wetenschappen aan de domeinen STEM, land- en tuinbouw en voeding en horeca ... Voor elke studierichting zullen de onderwijsverstrekkers inhoudelijke klemtonen en richtingspecifieke doelen vastleggen in een zgn. curriculumdossier dat het geheel van vorming in een studierichting omschrijft. Het zal gaan om slechts één curriculumdossier voor toerisme, één curriculumdossier voor biotechnische wetenschappen ... ongeacht het feit dat die richtingen aan drie domeinen gekoppeld zijn. Voor een fijnmazige studierichting als biotechnische wetenschappen die leerlingen na de derde graad moet toelaten om door te stromen naar een brede waaier aan wetenschappelijke studierichtingen in het hoger onderwijs, zal de inhoudelijke verwantschap vooral met het domein STEM duidelijk zijn. De inhoudelijke koppeling aan de domeinen land- en tuinbouw en voeding en horeca is met het oog op een brede doorstroming, veel minder evident.

Globaal gezien lijkt de voorgestelde structuur eerder ingegeven vanuit een organisatorische of programmatorische invalshoek en niet zozeer vanuit een zorg voor transparantie of coherentie voor leerlingen, ouders en scholen.

Leerlingenprofielen

Doorheen het secundair onderwijs krijgen alle leerlingen naast een brede algemene vorming waarin alle vormingscomponenten aan bod komen en die elk van hen voldoende uitdaging biedt, ook een specifieke vorming die elke leerling voldoende kan aanspreken en er mee voor kan zorgen dat leerlingen - meer dan nu het geval is - gekwalificeerd uitstromen. De diverse studierichtingen zouden leerlingen voldoende op hun interesses, talenten en capaciteiten moeten aanspreken. Dat de leerling weinig centraal staat in de nieuwe structuur, blijkt ook uit de keuzes die in het aanbod gemaakt zijn.

Twee voorbeelden maken dat duidelijk.

Heel wat richtingen in het bso-, kso- en tso-aanbod zijn geschrapt. Zo zullen in het studiedomein kunst en creatie leerlingen van de vrije beeldende kunst en de toegepaste beeldende kunst, twee duidelijk onderscheiden leerlingenprofielen, voortaan in één studierichting beeldende kunst terechtkomen waarvoor éénzelfde curriculumdossier opgemaakt wordt. We stellen echter bijna geen wijzigingen in het aso-aanbod vast. Zo is het behoud van de richting economie-moderne talen een gemiste kans. De realiteit wijst uit dat leerlingen die voor die richting kiezen ofwel een duidelijke interesse hebben voor talen of voor economie, maar zelden voor beide. Een herprofilering naar een sterke richting talen zou aan een duidelijke lacune in ons huidige onderwijs tegemoet komen, terwijl economisch geïnteresseerde leerlingen hun gading kunnen vinden in toekomstige richtingen als economie-wiskunde of bedrijfswetenschappen.

Getrapte studiekeuze

Dat brengt ons bij de getrapte studiekeuze. Een nieuwe matrix zou minstens als doelstelling moeten hebben om het studiekeuzeproces te optimaliseren zodat alle leerlingen meer en voldoende kansen krijgen om op het einde van het secundair onderwijs gekwalificeerd uit te stromen. Dat betekent dat een nieuwe matrix een getrapte studiekeuzeproces moet faciliteren

zodat elke graad zijn rol ten volle kan spelen. Na een observerende en oriënterende eerste graad maakt de leerling een keuze voor een bepaald domein op basis van zijn interesse en voor een bepaalde finaliteit op basis van zijn abstractievermogen. De studierichtingen in de tweede graad zijn voldoende breed zodat een overgang binnen een studiedomein en tussen bepaalde studiedomeinen nog mogelijk is. In de derde graad worden studierichtingen sterker en fijnmaziger naar inhoud en finaliteit geprofileerd.

Men doet tienduizenden tso-leerlingen die nu met veel succes doorstromen naar een breed gamma aan professionele bacheloropleidingen, schromelijk tekort.

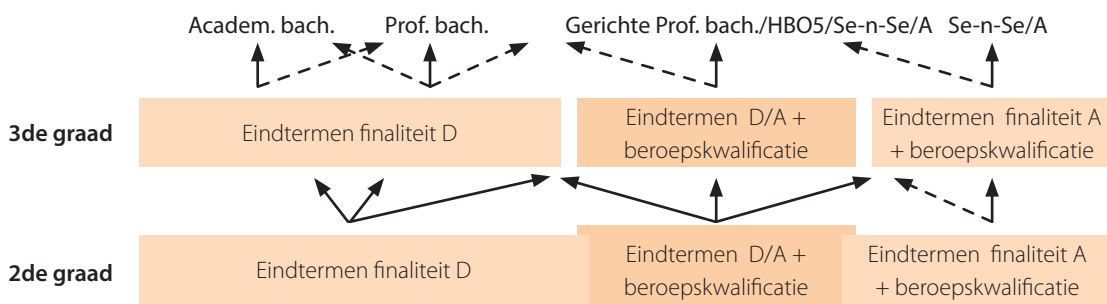
De eerste graad vervult dus een cruciale rol. Leerlingen van de eerste graad verschillen op het vlak van interesses en intrinsieke mogelijkheden. Ze bevinden zich bovendien in de overgangsfase van kind naar adolescent en ervaren lichamelijke, cognitieve, psychische en sociale veranderingen, die zich bij elke leerling op een ander tempo ontwikkelen. Doorheen de eerste graad moeten zij voldoende kansen krijgen om verder op zoek te gaan naar wie ze zijn. Een brede algemene vorming waarin alle vormingscomponenten aan bod komen, kan hen daarbij helpen. In dat opzicht is de uitbreiding van het deel algemene vorming voor de B-stroom een positief element. Dat leerlingen in het tweede leerjaar van de A-stroom slechts één basisoptie of pakket kunnen kiezen, is daarentegen een rem op de brede oriëntering. In aanvulling op de algemene vorming ondersteunen basisopties leerlingen immers om verder op ontdekking te gaan naar die domeinen waarin zij specifiek begaafd zijn. Daarbij zullen zowel hun persoonskenmerken en talenten als abstractievermogen en transfervaardigheid een belangrijke rol spelen. Uitbreidings- en verdiepingsdoelen voor diverse vormingscomponenten kunnen daarbij ►

ondersteunen. Door een goede observatie vanuit de algemene vorming en de basisoptie maakt de leerling dan een keuze op basis van interesse en abstractievermogen.

In de tweede graad hebben leerlingen gekozen voor een studierichting in een bepaald domein en een bepaalde finaliteit. Die tweede graad moet nog voldoende breed zijn zodat leerlingen niet vast zitten in een specifieke finaliteit of een specifiek domein, en al helemaal niet in een specifieke studierichting. In dat opzicht is het moeilijk te begrijpen dat een studierichting zoals voertuigtechnieken die nu enkel in de derde graad ingericht wordt, werd uitgebreid naar de tweede graad. Op niveau van de tweede graad is zo'n richting volstrekt overbodig. In een richting als elektromechanische technieken komen ook aspecten van de auto-industrie aan bod en krijgen leerlingen tegelijkertijd ook de mogelijkheid om vanuit een bredere vorming andere keuzes te maken. Waarmee zou de instroom in een richting autotechnieken in de derde graad het meest gebaat zijn? Vanuit een enge richting voertuigtechnieken of vanuit een bredere richting elektromechanische

technieken? Nochtans zijn zulke keuzes cruciaal als we al onze leerlingen voldoende kansen willen bieden op een ruime algemene vorming die hen in staat stelt eigen keuzes te maken in de samenleving, op de arbeidsmarkt en in het kader van levenslang leren.

De getrapte studiekeuze heeft echter niet enkel te maken met de richtingspecifieke, maar ook met de algemene vorming. In de tweede graad moeten leerlingen zich nog beter leren positioneren op het continuüm van concrete naar abstracte studierichtingen in functie van een studiekeuze voor de derde graad. De uitbreidings- en verdiepingsdoelen van de tweede graad moeten hen daarbij helpen. De differentiële doelen in finaliteit A zullen een mate van gemeenschappelijkheid vertonen met die van finaliteit D+A en de differentiële doelen in finaliteit D+A zullen een mate van gemeenschappelijkheid vertonen met die van finaliteit D. Dat laat een zekere mobiliteit toe tussen studierichtingen, domeinen en finaliteiten tijdens de tweede graad en bij de overgang naar de derde graad.

Een dergelijke benadering wordt sterk gehypothekeerd door het naast elkaar bestaan van richtingen als economische wetenschappen en bedrijfswetenschappen in de tweede graad doorstroom. Beide richtingen zijn op dezelfde eindtermen gebaseerd en hun inhoudelijke klemtonen zullen met het domein economie verwant zijn. Zal het verschil tussen beide richtingen dan zo

fundamenteel zijn dat het afzonderlijke richtingen rechtvaardigt en tegelijkertijd het principe van een getrapte studiekeuze kan waarborgen?

In de derde graad maken de leerlingen een keuze voor een sterk geprofileerde en fijnmazige studierichting die hen voldoende perspectieven biedt voor hoger onderwijs en/of de arbeidsmarkt. Voor

de doorstroomrichtingen situeert het probleem zich op het vlak van transparantie in de precieze finaliteit (zie hoger). Voor heel wat richtingen die (ook) leiden naar de arbeidsmarkt stellen we vast dat de vorming in de derde graad erg eng ingevuld wordt. Het lijkt alsof men sterke profilering en fijnmazigheid met een enge invulling verward heeft. De Vlaamse Regering heeft zich in elk geval vooral laten leiden door de bestaande en in ontwikkeling zijnde beroepskwalificaties en een aantal sectoren heeft duidelijk een beslissende stem gehad. Het meest frappante voorbeeld betreft de houtrichtingen in de arbeidsmarktgerichte finaliteit. Waar we nu een succesvolle bso-richting houtbewerking kennen waar leerlingen opgeleid worden in interieur-, schrijn- en timmerwerk - tot grote tevredenheid van de arbeidsmarkt - vinden we in de nieuwe matrix twee aparte studierichtingen terug. Dat betekent dat die leerlingen in de toekomst een keuze zullen moeten maken voor ofwel schrijn- en timmerwerk, ofwel meubel- en interieurwerk. Een grote verarming in hun vorming die o.m. lijkt ingegeven door pragmatische overwegingen zoals de opmaak van standaardtrajecten voor duaal leren en niet vertrekt van het belang van een degelijke algemene en breed professionele vorming van de leerling.

De leerling en zijn totale persoonsvorming

In het kluwen van studiedomeinen en finaliteiten zouden we bijna vergeten waar het echt om draait in het leerplichtonderwijs: de totale persoonsvorming van leerlingen. Die staat centraal van in het kleuteronderwijs doorheen het lager tot in het secundair onderwijs. Wij willen leerlingen zo vormen dat ze in staat zijn met succes door te stromen naar het hoger onderwijs of de arbeidsmarkt, maar vooral zodat we ruimte geven aan de ontwikkeling van hun totale persoon en ze als volwaardige burger aan de samenleving kunnen participeren. Als we de totale persoonsvorming van de leerling als een belangrijke taak van onderwijs zien, dan moet onderwijs keuzes durven maken om die doelstelling maximaal te waarborgen en faciliteren.

Het lijkt alsof men sterke profilering en fijnmazigheid met een enge invulling heeft verward.

Op basis van de conceptnota's en de uitgangspunten die de Vlaamse Regering geformuleerd heeft, kunnen we slechts vaststellen dat de leerling die in die hele verandering centraal zou moeten staan, erg vaak vergeten wordt. Uitgangspunten formuleren is één ding, ze consequent hanteren in alles wat voorligt, vergt de wil en de moed om af te stappen van het verleden om de toekomst vorm te geven, om bewust niet in te gaan op de misschien soms luide roep van specifieke groepen, maar te kiezen voor de leerling en zijn perspectief op de toekomst. We kunnen enkel hopen dat binnen het voorgestelde kader onderwijsverstrekkers en schoolteams voldoende ruimte zullen krijgen om de modernisering gestalte te geven vanuit een grote zorg voor de leerling, getrapte studiekeuze, transparantie en coherentie. ◀◀

Cindy Lammens
teamverantwoordelijke so,
Dienst Curriculum & vorming